

Fragmenti k izgradnji nove družbe

GRAEBER, David (2013): *Fragmenti anarhistične antropologije*. Ljubljana, Založba / *cf.

V prvem stavku spremne besede k *Fragmentom anarhistične antropologije* Darij Zadnikar Graeberjevo delo opiše kot provokativno-inspirativni pamflet. Težko bi na bolj zgoščeni način strnili bralčeve občutke ob prebiranju te »vrste misli, osnutkov potencialnih teorij in kratkih manifestov« (ibid: 87).

David Graeber ni le radikalen antropolog in anarhist, aktiven v številnih bojih. Čeprav je širši javnosti najbolj znan po svoji aktivni vlogi pri gibanju *Occupy Wall Street*, še pred tem pa po analizi taktike črnega bloka v alterglobalizacijskem gibanju, ga vedno bolj spoznavamo tudi kot univerzitetnega predavatelja. Zato ne preseneča, da je prvo vprašanje, ki si ga v *Fragmentih* zastavi »Zakaj je na univerzi tako malo anarhistov?« (ibid: 8). Da bi odgovoril na to vprašanje, poskuša nizati fragmente anarhistične teorije, ki je še ni, a se hkrati v delčkih pred nami izrisuje, postaja.

Gre za teorijo, ki je v temeljih tako drugačna od splošnega pojmovanja teorije, da jo akademsko uho bodisi ne sliši, ne more ali noče slišati. V skladu s srednjeveško logiko delovanja uni-

verze bi lahko anarhistična teorija kot kladivo udarjala na kovana vrata univerzitetne palače, a bi jo v sobanah v najboljšem primeru zaznali le kot nadležno prasketanje. Zakaj?

Kot navaja Graeber, je anarhistično idejo težko poimenovati po veleumu, ki bi si jo poskušal prilastiti, saj je zavestno produkt tisočih ljudi pred Proudhonom in še tisočih po njem. V anarhističnem gibanju bi bil npr. »graeberizem« prej zbadljivka, pikra pripomba, kot pa oznaka za katero od anarhističnih šol. Te se praviloma, kot piše Graeber, imenujejo bodisi po praksi ali organizacijskem načelu (anarhosindikalisti, anarhokomunisti, anarhoindividualisti, platformisti ...). Seveda so tudi v anarhistični tradiciji izjeme, kot so npr. magonisti in nekdanji makhnovisti (danes platformisti), nekateri omenjajo tudi durrutiste. Toda v vseh treh primerih ne gre za -izme, temveč za poimenovanja po specifičnih vojnih razmerah, ki se ne nanašajo toliko na neko posebno šolo anarhizma, ampak na pripadnike »Magonove vojske« v času mehiške revolucije, »Makhnovce vojske« v času ukrajinske revolucije in »Durrutijeve kolone« v španski državljanski vojni.

V anarhističnem kontekstu (to je lahko prva točka razlikovanja) ni velikih avtoritet, ki bi jim bilo treba brezglavo slediti kot verski gorečneži. In to zagotovo ni spodbudno za profesorja, ki bi želel, da bi bila njegovo ime in po njem poimenovan nauk vklesana v učne programe še naslednjih tisoč let obstoja univerze. In prav ta dogmatskost, trajnost, čim bolj nespremenljiva »edina«, visoka teorija je druga pomembna razlika v primerjavi s še neobstoječo anarhistično teorijo. Tretjič, Graeber omenja, da se anarhizem ukvarja predvsem z oblikami praks, pri čemer morajo biti sredstva združljiva s cilji. Cilje (tj. družbo, ki si jo želimo) delno udejanjamo že danes s sredstvi oziroma odnosi, ki so v skladu z anarhističnimi načeli. Cilj in sredstvo sta tako neločljivo povezana, da cilj težko opravičuje sredstva, kakor smo sicer vajeni.

Kako zapisati razliko med akademsko idejo

teorije in anarhizmom, ki bo razumljiva širšemu krogu ljudi? Graeberju to uspe na nezapleten in igriv način, ko omenja vprašanja, ki tarejo marksiste, npr.: »Ali so kmetje potencialno revolucionarni razred?«. Za anarhiste je odgovor preprost – »O tem naj odločajo kmetje«. Anarhisti si večinoma postavljajo vprašanja, kako doseči konsenz in ne kako prevladati z določeno idejo ali jo celo vsiliti. Zato Graeber za anarhizmu primernejšo navaja nizko teorijo, to pomeni »način spoprijemanja z realnimi, neposrednimi problemi, ki izhajajo iz transformativnega projekta«. Torej iz projekta ustvarjanja nove družbe že tu in zdaj, če je to le mogoče.

Iz česa naj izhaja nizka teorija? Prvič, iz predpostavke, da je drugačen svet mogoč. Svet brez države, kapitalizma ... In drugič, iz zavestne zavrnitve vsakršne sledi avantgardizma. Tako kot ne potrebujemo vremenoslovca, da bi vedeli kam piha veter, ne potrebujemo razsvetljenega intelektualca, da nam pokaže in usmeri na pravo pot.

Tako kot še ne moremo govoriti o anarhistični teoriji, ne moremo govoriti niti o anarhistični antropologiji. Kot pravi Graeber, imamo le fragmente, ki jih lahko najdemo že pri Maussu in Clastresu. Pomemben mejnik je na tem področju postavil prav Marcel Mauss, ker se je z njim, tako Graeber »odprla pot razmišljanju, da so bile družbe brez držav in trgov take, kot so bile, ker so aktivno hotele tako živeti.« (ibid.: 23) Bile so in še vedno so družbe, ki zavestno zavračajo trg, dobiček, grožnjo z uporabo sile ... Te družbe preveva alternativna etika. Imajo svoje institucije kontramoci, ki skrbijo za to, da se razni kralji, gospodarji, država, trg, monopol nad sredstvi fizičnega prisiljevanja itn. sploh ne bi pojavljali. Da bi to dosegle, so nekatere družbe razvile imaginarni svet, v katerem potekajo spopadi z magičnimi silami in je kot protipol egalitarnemu delovanju družbe. In razvile so tudi obrambni mehanizem sestavljen iz institucij »direktne demokracije, konsenza in posredovanja, mediacije« (ibid.: 25), ki tvorijo

kontramoč.

Tako kot v primeru anarhistične teorije na splošno, kjer so univerzitetni krogi prežeti z logiko, ki vsaj otežuje, če ne onemogoča zmožnost slišati drugačne teorije, podobno velja tudi na področju anarhistične antropologije, ki je v nastajanju.

Graeber opozarja na to, kar vedno znova doživljajo anarhisti, in sicer na brezupen poskus, da bi skeptiku prikazali, ne le da so anarhistične družbe obstajale, ampak da obstajajo. To pa zato, ker skeptik v resnici ne želi videti primera delujoče anarhistične družbe, ampak države. Še več, skeptik državo in družbo enači. Če vemo, da je minimalna opredelitev države, da ima vladajoča skupina na določenem ozemlju monopol nad sredstvi fizične prisile, je jasno, da skeptikove anarhistične države, na srečo, nikoli ne bo, saj je to v nasprotju s temeljnimi načeli anarhizma. Težave pri snovanju anarhistične antropologije pa se s tem šele začnajo. Skeptik vidi svet v dveh barvah, kot razvit ali kot primitiven, plemenski. Graeber opozarja, da je ta dihotomija lažna, da ne obstajajo primitivne oziroma preproste družbe, saj so družbe, ki jih nekateri tako označujejo še kako kompleksne. Prav tako ni bolj ali manj razvitega družbenega sistema. In ni velikih Revolucij, ki bi nas popeljale navzgor po umišljeni lestvi razvoja. Graeber zato predlaga, da prenehamo misliti o Revoluciji, kot o stvari. Namesto vprašanja »Kaj je revolucija?« se sprašuje »Kaj je revolucionarna akcija?«.

V kontekstu koncepta razvoja postavlja še eno provokativno vprašanje: »Kaj če nikoli nismo bili moderni?«. Če »razstrelimo zid« in odmislimo ta, na razvoju temelječ miselni aparat, ugotovimo, da so vsa ljudstva sveta, tako pretekla kot sedanja, prav toliko »mi«, kot so »mi« tisti, ki jih običajno brez zadržkov tako označujemo. Zid, ki ga s tem razstrelimo je med drugim zid identitet, miselnih meja, ki ljudi ločujejo na Zahodnjake, Evropejce, Slovence, belce itn. Predvsem glede na barvo in zemljepisno širino in dolžino tega, kar so

nekoč imenovali »primitivne« družbe, so v politično korektnem jeziku nenadoma postale družbe »utemeljene na sorodstvu«. Spet meja, zid, ki z novo opredelitvijo ohranja staro delitev, ločnico na domnevno »moderne« družbe in na tiste »utemeljene na sorodstvu". Čeprav so, kot nam na primerih pokažejo *Fragmenti*, v svojem bistvu »moderne« družbe prav tako klanske.

Po čem se torej tako razlikujemo, da je bilo v nekem zgodovinskem trenutku mogoče vsiliti gospostvo »Zahoda« nad preostalim svetom? Graeber nas tudi v tem primeru izzove rekoč, da je bila morda edina razlika z drugimi družbami v kolonialni dobi od konca 15. stoletja naprej ta, da drugim družbam sploh ni prišlo na misel, da bi izvedle genocid nad ljudstvi dveh celin, zasušnjile ljudstva tretje celine in si ekonomsko podredile ljudstva četrte celine. Da bi razstrelili zid, o katerem govorimo, potrebujemo dovolj močno razstrelivo. Graeber kot možnost predlaga teorijo eksodusa. Namesto neposredne konfrontacije z državo in kapitalizmom ponuja angažirani umik, izgradnjo nove oblike skupnosti. Pa je to mogoče? Če se dovolj natančno in brez nepotrebnih miselnih zidov ozremo okoli nas, lahko zagledamo mravljišče kreativnega upora, stotine praks, ki že danes ustvarjajo svet, ki si ga želimo. Graeber nas tako z vsakim stavkom *Fragmentov* sili proti-in-onkraj, izziva naše vsakodnevne ideološke zablode, poenostavitve in nas s številnimi primeri egalitarnega sobivanja navdušuje in spodbuja, da se podamo na pot izgradnje kontramoči in nove družbe.